

9.2 Duchovní cesta 1

A Kluk	str. 1 - 3
B Mladík	str. 4 - 11
C Mladý dospělý muž	str. 12 - 15

Následující soubor: D Usedlý Pražák; E Stařec

(A Kluk ☉ do 1958)

Duchovní cesta, duchovní růst, duchovní vývoj. Považuji to za velice důležitá témata – či spíše za velice důležité téma, jenže psát o tom je hodně nesnadné, a to hned z řady důvodů. Na mnohé z oné cesty si nepamatuji, něco si asi pamatuji zkresleně, často si nejsem ani jist časovou posloupností jednotlivých představ a pohledů. A v této oblasti jsou věci, které se slovy popisují velice obtížně. Jsem Pánu Bohu vděčný za cestu, po níž mě vedl, a rád bych se aspoň částečně se svými dojmy, zkušenostmi a prožitky svěřil dále. Ve vztahu k určitým krátkým časovým obdobím jsem se tomuto tématu věnoval už v kapitolách [3.4. Konfirmace](#) a [4.5. Duchovní vývoj](#)

Ted' však usedám k psaní této kapitoly, která by měla pokrýt mých více než 28 700 dní na tomto světě (necelých 79 roků), i když místy jen velice stručně. Byl jsem pokřtěn br. **farářem Balcarem** (1913 - 1968) jako mimino, a to nikoli v kostele, nýbrž doma. A moji kmotři byli sice velice sympatičtí pánové, ale života v církvi se nijak aktivně neúčastnili, a jeden z nich byl dokonce komunista (ale bylo to ještě před rokem 1948). Moc jsem je nepoznal, ne proto, že by se o mne nezajímali, ale oba brzy zemřeli. S vdovou po onom někdejším komunistovi jsme pak byli ve styku, bydlila v Kostelci nad Orlicí a dva jí nejbližší přátelé byli katolický kněz a kníže (žijící ovšem mimo zámek).

Další důležitou událostí předškolního věku bylo navštěvování **nedělní školy**. Ve strašnickém evangelickém sboru začínala v 10:30, bohoslužby byly od 9:00 a trvaly zhruba hodinu. Tehdy bylo zvykem začínat s nedělní školou rok před první třídou "národní" školy, takže já jsem se stal jejím žákem, když mi chybělo čtvrt roku do pěti roků. Chodily tam se mnou další děti z domu, Milka Poláková už byla zkušená školačka, takže jsme doprovod dospělého nepotřebovali. Maminka na bohoslužby chodívala, byť ne úplně pravidelně, tatínek jen někdy. Myslím, že v naší rodině tehdy šlo o takové "masarykovské" evangelictví s velkým důrazem na etiku, ale s poměrně nevýraznou skutečně duchovní orientací.

Nedělní škola byla tehdy ve Strašnicích veliká. Rozdělovali jsme se po třídách (někdy snad byly dvě po sobě následující třídy spojeny), a zvlášť byla výuka pro děvčata a zvlášť pro kluky. Začátek i konec byl společný a vedl jej br. farář Balcar. Každou neděli jsme se učili jiný "zlatý text" – vybraný biblický verš. Bylo to úžasné, kolik biblických veršů mi zůstalo v paměti. Myslím, že kralický text byl pro memorování velice vhodný.

Rád jsem chodil nejen do nedělní školy, nýbrž i na náboženství. Po celou dobu mě učila sestra katechetka **Žofie Malečková** (*1902). První tři roky školy bylo povinným předmětem, od 4. třídy bylo třeba se na ně přihlašovat (a takové přihlášení znamenalo určitý kádrový škrálop), mnohé školy umožňovaly výuku náboženství jen v sobotu odpoledne. Víím, že tomu tak bylo, když jsem byl v 6. třídě v "Stalinově" škole. Tehdy jsem využíval možnost na ně chodit ve středu odpoledne do "starých pavilonů", do nichž se vcházelo z křižovatký ulic Starostrašnická (dnes Ke Strašnické) a V Zátočce; pavilony byly odtud asi tak 100 až 300 m východně a do areálu se dalo vejít i ze Solidarity dírou v plotě, čehož jsem využíval, když jsem tam v zimě jezdil na lyžích. – Uvědomuji si, že to, co teď píšu, moc duchovní není. Ale snad je z toho vidět, že jsem měl náboženství opravdu rád.

Ve škole se ovšem tehdy vše vykládalo z hlediska tehdejšího tzv. vědeckého světového názoru. Přírodopis začal vlastně už na prvním stupni, od 7. třídy jsme měli i fyziku. A i když právě v 7. třídě mě přírodovědným předmětům vyučovali velice sympatičtí učitelé, jsem dokonce přesvědčen, že učitelka biologie M. Ptáčková byla katolička, museli se držet učebnic; mně se to ateistické pojetí zdálo docela konzistentní (tehdy jsem ovšem toto přídavné jméno neznal), v náboženském přístupu jsem viděl nejasnosti, a tak se, zřejmě někdy během 7. třídy, ze mne stal **smýšlením ateista**. Nebyl jsem ovšem lump, nechtěl jsem lhát, a tak mi jako velké břemeno na srdci leželo vědomí, že v 8. třídě mám být konfirmován, při konfirmaci bych měl slibovat něco, čemu nevěřím, a svou nevěrou jsem nechtěl udělat bolest svým rodičům. Nevěděl jsem, jak z toho. Dnes si troufám říci, že Pán Bůh to vyřešil za mne. Stal jsem se osmákem, začalo **konfirmační cvičení** s panem farářem Balcarem. On měl tři syny, nejstarší Ivan byl asi o tři roky starší než já, Pavel a Honza o jeden, resp. dva roky mladší. A tak zřejmě dobře znal, co se takovým poznání chtivým pubertákům honí v hlavě. Po jednom z počátečních konfirmačních cvičení můj ateismus přestal existovat. Během konfirmačního cvičení ve mně rostla touha být opravdovým křesťanem, začal jsem pravidelně chodit na bohoslužby, na nedělní školu jsem v kostele zůstával a těšil se na velice promyšlené výklady Zdeňka Škrabala. Konfirmace byla pro mne důležitá, chtěl jsem být dobrým křesťanem. Myslím, že jako osmák jsem už s maminkou chodil na biblické hodiny, kde biblický výklad míval prof. **ThDr. Adolf Novotný**, jehož výrazný christocentrismus mě zřejmě oslovoval více než poněkud liberální Balcarova teologie.

V osmé třídě probíhalo rozhodování, kam po ukončení školní docházky. Tehdy se považovaly průmyslovky za lepší než "jedenáctiletka", poskytující všeobecné vzdělání. Nicméně už jsem věděl o Matfyzu, přál jsem si jednou studovat tam, a tak jsem na první místo přihlášky napsal jedenáctiletku, která pro přípravu snad byla vhodnější. Ono to bylo ovšem jedno, protože ředitel školy mi prostě doporučení ke studiu nedal s tím, že se musím stát příslušníkem dělnické třídy. Rodiče věnovali hodně sil odvolání proti rozhodnutí školy, já jsem více přemýšlel o tom, že budu tím dělníkem, samozřejmě s nejistotou, zda budu později moci studovat. Tím důležitější pro mne

byla skutečnost, že jsem křesťan, že mám zaslíbený věčný život v nebi. Dnes se může zdát, že jsem to pozemské až příliš podceňoval, ale on byl tehdy rok 1958, kdy diktatura komunistů byla hodně tvrdá.

Dlouho trvající snahy rodičů se proti ředitelovu rozhodnutí odvolat nakonec vedly do situace, že v Praze nebylo k nalezení žádné jakž takž rozumné učňovské místo. Nakonec mě přijala Tesla Karlín na tříletý učňovský obor "nástrojař" s tím, že na první dva roky budu poslán do odborného učiliště Blanických strojíren ve **Vlašimi**. Pro kluka zvyklého na život doma, který nikdy nebyl na žádném pionýrském táboře, nechodil do družiny a volný čas raději trávil nad učebnicemi a jinými odbornými knihami než se svými vrstevníky to bylo hodně těžké. Nicméně, právě tehdy a do značné míry i tam došlo k významným událostem pro můj duchovní růst.

(B Mladík © 1958-1964)

V době confirmace jsem chodil do strašnického evangelického sboru třikrát týdně: v neděli dopoledne na bohoslužby, ve středu večer do "dorostu" (setkání mladší mládeže) a ve čtvrtek na biblickou hodinu. Po odchodu do internátu z toho zbyly jen neděle. A přitom život v poměrně drsném učňovském prostředí by tolik potřeboval určitou duchovní kompenzaci. Dočkal jsem se, a to dokonce dvojnásobně. Můj bratr Jaroslav se na své úspěšné tenisové dráze setkal s **Šolcovými** (viz kap. 4.5), kteří ho a jeho prostřednictvím i mne pozvali do vinohradského baptistického sboru¹ na Jiřího náměstí. Já jsem toto pozvání přijal hodně výrazně, zaradoval jsem, že setkání mládeže tam jsou v sobotu večer a v neděli shromáždění² nejen dopoledne, nýbrž i odpoledne. V sobotu dopoledne se tehdy pracovalo, do Prahy jsem přijížděl kolem 14. hodiny. Od 19 hodin jsem pak byl **u baptistů v mládeži**, v neděli dopoledne na našich bohoslužbách v Kralické ul. a odpoledne od 15 h zas u baptistů. Sobotní schůzky mládeže mívaly dobrý duchovně orientovaný program; byly společné mládeži nezávisle na věku a otevřené i těm, kteří se pod pojem mládež už zařadit ani nemohli. Bratr kazatel Šolc byl jedním z nich; schůzky nevedl, ale diskusí se v přiměřené míře účastnil. Mládeži zvala zajímavé hosty, mezi nimi byli i br. far. Balcar (on se také trochu pohyboval – byť jen pasívně – kolem tenisu), br. prof. Novotný, děkan KEBF³ prof. Hromádka, doc. Milan Opočenský z KEBF a další. Večery mládeže opravdu měly úroveň. Do mládeže jsem zapadl, cítil jsem se tam dobře, a není divu, že jsem své názory přizpůsoboval těm, které tam tehdy byly běžné – verbální inspirace Bible, odmítání evolucionismu; pro běžný život jsem dost přijímal takové extrémnější názory, jako **odmítání kina či divadla** apod. Důležité pro mne bylo vědomí, že u baptistů je

¹ Pro Bratrskou jednotu baptistů se běžně používá zkratka BJB

² Termín "bohoslužby" se tam nepoužíval.

³ Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, která tehdy netvořila součást Karlovy univerzity

víra to nejdůležitější v životě, zatímco jsem měl dojem, že v naší církvi je to pro většinu spíš takový přívažek. A z Šolcových kázání jsem slyšel skutečně evangelium, zatímco Balcarova měla sice moudré myšlenky, ale připadala mi duchovně slabší. A tak nakonec i pro nedělní dopoledne jsem začal volívat cestu na Jiřího nám.

Poslední neděli v roce 1958, tedy když jsem byl učněm 4 měsíce, na večerních⁴ bohoslužbách br. Šolc vyzval, aby povstali ti, kdo chtějí v životě cele Krista následovat. Své rozhodnutí jít za Kristem jsem vyjádřil, měl jsem velkou radost. To, že by měl následovat baptistický křest ponořením, mě trochu překvapilo, avšak nikoli negativně. Tatínek mi jej ovšem nedovolil s tím, že po mém dosažení plnoletosti mi bránit nebude. Br. kazatel Šolc to přijal a v jeho sboru jsem se mohl cítit a cítil jsem se jako doma.

V učilišti to pro mne bylo dost těžké. Kluci vnímali, že jsem jiný, avšak nebyl mezi nimi a mnou nějaký vyloženě negativní vztah. Jednou, když jsem s několika dalšími Pražáky, učícími se pro karlínskou Teslu, při službě v kuchyni škrábal brambory, přišla řeč na to, jak trávíme doma neděli. Já jsem začal svou odpověď otázkou "Co dělá slušný člověk v neděli?", na niž jsem záhy odpověděl, že přeci *chodí do kostela*. Nenásledoval smích, nýbrž spíš údiv. Rozhovor poslouchala i paní kuchařka Alžběta Vaňkátová⁵, s níž pak jsem měl úžasně cenný rozhovor. Dověděl jsem se, že je evangelička, členka benešovského sboru, který má ve Vlašimi kazatelskou stanici. Velice mi doporučila kazatelskou stanici **CB⁶ v Trhovém Štěpánově⁷**, vedenou br. **Karlem Kolmanem**, původně učitelem, a také spisovatelem; její středeční biblické hodiny jsem mohl navštěvovat – osobní volno bylo v internátě jen jednou týdně, ale zrovna ve středu po dokončení generálního úklidu pokoje. A také jsem se od ní dověděl, že členem CB a aktivním účastníkem života trhovoštěpánovské kazatelské stanice je vedoucí teoretické výuky v učilišti **František Šíma** – to byla pro mne úžasná informace. Jeho manželka dělala v internátě hospodářku pro kuchyň (asi na částečný úvazek).

Kolmanovic trhovoštěpánovská vila byla ve svahu. Dolní patro (vzhledem k ulici to byl suterén) tvořila modlitebna; v zimě se ovšem biblické hodiny konaly v kuchyni. Br. Kolman mě úžasně přijal, měl jsem u nich další domov. Žil tam s manželkou a dcerou Rut Kaletovou s rodinou. Biblické hodiny byly přizpůsobeny vlakovému spojení s Vlašimí. Bratr ředitel Šíma a bratr Exner někdy jezdívali na motocyklu, nicméně stejně nás "vlašimáků" bylo několik a další do vlaku přistoupili ve Zdislavicích. Mezi těmi, kdo

⁴ Ona neděle byla pracovním dnem. Komunisté se cítili být pány i nad kalendářem, 1.1. chtěli mít svátkem, a tak z neděle udělali pracovní den a asi pak bylo volno 31.12, to už si nevzpomínám.

⁵ Její syn Rudolf (1943-2004) se stal dlouholetým kurátorem benešovského sboru ČCE a byl prvním ředitelem křesťanského střediska sociální péče ve Vlašimi

⁶ Tehdy to byla *Jednota českobratrská*, která roku 1967 přijala název *Církev bratrská*. Změna názvu byla motivovaná tím, že mezi členy byli kromě Čechů v nemalé míře zastoupeni i Slováci a Poláci. Změna nebyla provázána nějakými změnami v církevní praxi, a tak jsem se rozhodl označení CB používat nezávisle na tom, zda píšu o období před r. 1967 či po něm

⁷ Patřila pod sbor v Kutné Hoře

jezdili z Vlašimi, byla **Lenka Knížková**⁸, mladá učitelka zvláštní školy, trvale bydlící v Horních Počernicích a tam se v neděli účastníci života v kazatelské stanici žižkovského sboru CB.

V době mého mládí se ještě nemluvívalo o evangelikálech. Kontakt s BJB a s CB ve mne utvářel osobní, pietistickou zbožnost, spojenou se značným biblickým dogmatismem; už nevím, zda jsem třeba úplně nezavrhoval evoluční teorii. Vzpomínám si, jak jsme dvakrát s určitým časovým odstupem hledali v mládeži na Jiřího nám. odpověď, zda je v Bibli Boží slovo, či zda Bible je přímo Božím slovem. Ponejprv většina – včetně mne – považovala za správné to druhé. Po několika málo letech však většina – opět včetně mne – už preferovala volnější odpověď, že Boží slovo je v Bibli.

Na rozdíl ode dneška tehdy otázka "Kdo bude spasen" ležela křesťanům, mezi nimiž jsem se pohyboval, hodně na mysli. Jsa učeň jsem věřil, že jako ten, kdo se hlásí ke Kristu, spasen budu, ale kdo víru v Krista nemá, zahyne. O tom, jak se u mne odpověď na tuto otázku měnila, píšu v kap. [4.5.](#) a i zde se o tom zmíním. Jednou jsem slyšel **anekdotický příběh** o křesťanu, který přišel do nebe. Čekalo ho tam trojí překvapení: Viděl tam mnohé, které by tam nečekal. Avšak zas mnozí z těch, jež tam čekal, tam nebyli A tato dvě překvapení vedla k překvapení třetímu, totiž že on tam je. Mně se tento příběh líbil, ale vím, že jsem s ním někde narazil – my přece máme jistotu spasení! Už tehdy jsem si uvědomoval, že vše to je v Božích rukou, nikoli v našich lidských.

Po ukončení dvouletého pobytu ve Vlašimi mě čekal v Praze rok úžasných možností. Disponibilní čas, jehož nebylo málo, jsem využíval pro návštěvy různých setkání v **BJB Vinohrady** a v **CB**, především v **Horních Počernicích**, ale také **na Žižkově**⁹, případně v dalších sborech. Do Horních Počernic jsem přijel díky Lence Knížkové, která tam však bývala jen v neděli, ale chodíval jsem tam poměrně často do mládeže, kde na mne výrazně zapůsobila především **Liduška Heroldová** (*1944; kap. [4.5.](#)), s níž jsme společně hledali odpovědi na různé otázky, týkající se Písma, víry a života ve společnosti. V mládeži ve vinohradském sboru BJB na mne hodně zapůsobily **Jana a Marta Najmanovy** (*1946, 1948), jimž tatínek zemřel už před delším časem a maminka v listopadu 1960, tedy nedlouho po mém návratu z Vlašimi. Poručnictví u nich dostali manželé Stárkovi (sestra a švagr jejich maminky), kteří měli zajímavé kontakty s různými křesťanskými skupinami, **br. Stárek** překládal a na psacím stroji rozmnožoval komunisticky zakázanou letničně orientovanou duchovní literaturu; několik textů jsem od něho dostal. Měli kontakt s letničně orientovanými křesťany z Těšínska (odtud pocházel i zeť br. Karla Kolmana Pavel Kaleta) a po řadě rozhovorů

⁸ Později provdaná Raisová; učila pak v Praze (Horní Počernice se staly její součástí)

⁹ Kázání kazatele žižkovského sboru Ludvíka Rejchrt, který často složil i v počernické kazatelské stanici, jsem měl velmi rád.

jsem zatoužil těšínské letniční skupiny poznat a v kontaktu s nimi prohloubit svou víru. Když jsem se o svém přání zjít na Těšínsko zmínil rodičům, poznal jsem, že i tato věc musí počkat na mou plnoletost.

Za zmínku stojí má dovolená v roce 1960. Zjít jsem tehdy asi na dva dny do **Bílého Potoka**, kdy byl Jarda na prázdninách se strašnickou a žižkovskou nedělní školou. Byly to dny příjemné, leč v mém vidění s nedostatkem duchovního programu¹⁰. Odtud jsem pak odjel do **Janova nad Nisou**, kde měli Šolcovi chatu a tehdy tam bylo několik mladších lidí z mládeže v BJB; maminka sestry Šolcové za velmi malý peníz vařila. Vzpomínám si, že jsem odtud zašel navštívit **rodinu Kořínkovu z Křesťanských sborů** na jejich nedalekou chatu a s nimi a ještě s jednou rodinou, která u nich byla ubytovaná, si vyšel na menší výlet, který mě uspokojil, neboť se mluvilo hodně o duchovních věcech.

Křesťanské sbory byla další církev, která byla pro mne důležitá, i když zdaleka ne tolik, jako BJB, CB či ČCE. Několik roků byla od komunistů zakázána a ani poté, co jí byla obnovena činnost, se moc o ní nevědělo, možná i proto, že snad kromě baptistů neměla ekumenické kontakty. – Ve Strašnicích se občas konaly pro rodiče přednášky o výchově a vzdělávání dětí. Maminka se jich účastnila, a nadchnul jí tam přednášející **PhDr. Karel Kořínek**. Když se jednou po přednášce s ním dala do řeči a zamířila i na křesťanství, řekl jí o sobě, že je kazatelem Křesťanských sborů, křesťanské organizace, která nemá placené duchovní a v Praze má svá shromáždění v neděli a ve středu večer v československé modlitebně v tehdejší Kalininově (dnes Seifertově) ulici na Žižkově. Maminka se tam dala pozvat, chodívala tam pak dost pravidelně, já jsem tam občas zašel. Nejčastěji tam kázali už zmíněný br. Karel Kořínek a předčasně penzionovaný profesor němčiny **Jozef Kurz**. Maminka byla nadšená horlivostí tamních křesťanů a oběma nám imponovalo, že být kazatelem tam nebylo zaměstnání a že nepoužívali žádný bohoslužebný oděv. Postupně si však maminka všimla, že Křesťanské sbory mají určité sektářské rysy, např. ženy tam z odvoláním na 1.Kor. 11 a 14 musely ve shromážděních mlčet a mít na hlavě pokrývku (zpravidla šátek).

Po maminčině příchodu do Křesťanských sborů jsme se dost s rodinou Kořínkovou setkávali, chodívali jsme s nimi na procházky apod. A do toho zapadá i má návštěva Kořínkovy rodiny na jejich chalupě v Jizerských horách.

Oba s maminkou jsme tam nejraději měli kázání br. Kurze. Ten ovšem zmíněné sektářské tendence nesdílel, což nakonec vedlo k tomu, že ho kázáním přestali pověřovat a on přijal pozvání k příležitostné kazatelské službě v CB na Žižkově, kam jsem ho rád chodil poslouchat.

Třetím, hlavním cílem mé dovolené byl plánovaný týdenní pobyt s baptistickou mládeží někde v Herlíkovicích (tam bylo a je i letovisko ČCE), tedy nedaleko Vrchlabí. Byl jsem přesvědčen, že máme domluvený sraz v určitém hodinu (šlo o pátek) na určitém místě ve Vrchlabí, leč nesešli jsme se. Vydal jsem se tedy do **Herlíkovic**; s baptistickou mládeží jsem se tam sice nesetkal, ale oslovila mě tam moje bývalá katechetka Žofie Malečková, která využívala naše církevní zařízení. Začínala tam zrovna týdenní senná brigáda pražské evangelické mládeže. Jako chorobu jsem tehdy sennou rýmu ještě identifikovanou neměl, a tak jsem využil nabídku a k brigádě jsem

¹⁰ Omlouvám se, že píšu tak neurčitě, ale podrobnější hodnocení mi v mysli nezůstalo. To se týká i řady dalších vzpomínek.

se přidal. Práce mě moc neseseděla, ale některá večerní setkání stála za to. Jeden den byl výlet do hor, a to byla příležitost se se spolupracovníky blíže seznámit. Velice mě zaujaly katolictví příznivé názory (bylo ještě před 2. vatikánským koncilem) vršovického studenta práv **Jirky Tretery** (že z něho jednou bude dominikánský kněz a profesor církevního práva na PrF UK, to jsme tehdy netušili nikdo), líbila se mi úžasně radostná spiritualita mšenského Honzy Kozlíka, pozdějšího disidenta, a vůbec mi bylo s evangelíky dobře. Tento příjemný dojem poněkud narušoval nedělní kazatel Zdeněk Šaar, který nejenže v kázání nic nepřinesl, ale mj. po areálu chodil s cigaretou za uchem. On však není předmětem mých Pamětí.

Večer bývaly vzdělávací programy, velice rád vzpomínám na starozákoníka faráře **Zdeňka Souška** a pietisticky orientovaného psychologa **PhDr. Jaro Křivohlavého**, pozdějšího synodního kurátora, mezi jehož potomky je řada úžasných osobností. Vědom si krátkosti své dovolené i ne zrovna fyzicky příjemné práce jsem týdenní sennou brigádu nedokončil a odjel vlakem domů dříve, přičemž až do Libice (u Poděbrad) jsem jel s manželou Souškovými; teologii měli vystudovanou oba a rozhovor s nimi byl zajímavý, i když ne jen náboženský.

Po návratu se ukázalo, že jsme s baptistickou mládeží nebyli pořádně domluveni a oni měli o mne určité obavy. V mládeži jsem se tam cítil stále moc dobře, nicméně jsem si uvědomoval, že křesťané jsou i v jiných církvích, přičemž jsem myslel především na CB a svou ČCE. Ano, byl jsem reformovaný křesťan, ale, hlavně díky Jirkovi Treterovi, jsem jako křesťany vnímal i katolíky. Když jsem pak byl v Praze učněm 3. ročníku, měl jsem poměrně hodně volného času, který jsem hodně věnoval návštěvám v křesťanských rodinách (převážně z mládeže BJB) a účasti na bohoslužbách či shromážděních¹¹, biblických hodinách a setkáních mládeže. Dnes si vyčítám, že jsem se nevěnoval studiu nějakého jazyka či jazyků, jenže pro mne víra a duchovní život byly tak důležité, že se mi do nějakého mně odlehlého studování nechtělo. Rád jsem jezdil na kole na výlety, a to jsem vozil v batůžku Bibli a někde "na pustém místě" jsem zastavil, četl ji a zamýšlel se nad ní. Víra pro mne byla tím nejdůležitějším v životě, konkrétní názory a představy už byly méně důležité. Při různých rozhovorech jsem se často setkával s názory dost různými. Zajímalo mne, zda "posmrtný" život začíná hned po smrti, či až při druhém Kristově příchodu (někdy se uvažovalo i více Jeho budoucích příchodů); pro první představu mluví třeba Ježíšovo slovo z kříže lotru po pravici, pro druhou např. 1.Kor.15. S tím samozřejmě souvisejí další otázky, např. vzkříšení těla. Myslím, že už tehdy jsem si začínal uvědomovat, že odpovědi se vymykají našim představám; ač jsem o teorii relativity slyšel jen to nejelementárnější, cítil jsem, že čas, o který v takových úvahách jde, je jiný než ten, který vnímáme.

¹¹ Zpravidla 3x za neděli, zprav. dop. Strašnice, CB Žižkov nebo BJB Vinohrady, odp. BJB Vinohrady nebo CB Úvaly, večer Martin ve zdi nebo CB Horní Počernice; v CB jsem si velice oblíbil kazatele Bohuslava Beneše, Ludvíka Rejchrtu a na Žižkově vypomáhajícího Jozefa Kurze.

Velice rád jsem jezdil do mládeže CB do Horních Počernic. Jak už jsem se zmínil, spřátelil jsem se tam s **Lydií Heroldovou** ze Zelenče, již jsem považoval za mladší než já, avšak pak jsem se dověděl, že je o osm měsíců starší. Když jsem měl před vyučením, ji čekala maturita na brandýském gymnáziu. Řešili jsme různé otázky, zamýšleli se nad různými biblickými texty a i nad řadou dalších otázek, jako např. vztah víry a rozumového poznání, kde jsme měli kladný vztah k obojímu. Známost z toho nebyla, Liduščin ideál byl stát se lékařkou a – aby se potřebným mohla věnovat – zůstat svobodnou.

Jak už jsem se zmínil, odmítal jsem **chození do kina či divadla** a samozřejmě také, jak bylo tehdy v BJB i v CB běžné, **tancování**. Ještě jako učeň bydlící v internátě jsem se musel povinně zúčastnit ve vlašimském kině promítání filmu *Komunista*. Hlavní postava – přesvědčený komunista – měl představovat přesvědčivě kladnou postavu. Já jsem vnímal jeho životní nejistoty a takové neurčitě zakotvené usilování; uvědomil jsem si, oč lepší je život s Kristem než život takového "příkladného" komunisty. I když pro mne byl film zajímavý a rozhodně na mne nepůsobil proti mému přesvědčení, odmítal jsem kina i dále, až do doby, kdy jsem měl před maturitou.

Poslední učňovský rok (1960-61) jsem chodil čtyři dny v týdnu do nástrojárny v karlínské Tesle a v pátek na Žižkov do učňovské školy, jejíž úroveň byla odborně i všeobecně lidsky mnohem nižší než ve Vlašimi. Už někdy v posledním pololetí přijel do Prahy *ruský kosmonaut Gagarin* a my jsme se měli zúčastnit jeho uvítání. Viděl jsem v tom jakési klanění pohanské modle a nezúčastnil jsem se.

Krátce před mým vyučením zemřela **babička Zdražilová**. Maminčiny sestry rychle zajistily, aby pohřeb byl katolický: zádušní mše v Litoměřicích a pak pohřeb do rodinného hrobu v Černovicích u Tábora. Na mši jsem byl, katolická církev byla ještě předkoncilní, na mši vše latinsky, ničemu jsem nerozuměl, nepochopitelné pro mne bylo počínání kněze, většinou stojícího zády k lidem. Katolická bohoslužba se mi jevila jako něco strašného, nemajícího s křesťanstvím tak, jak jsem je chápal, nic společného. Zhruba v té době jsem při zájezdech s rodiči (účastnil jsem se jich jen velice málokdy) navštívil katolické kostely v Žlebech a v Doksanech, v druhém z nich nám ukazovali jakési ostatky ze sv. Jucunda či Jucundy. Zkrátka, katolický církevní život se mi naprosto nelíbil a vnímal jsem jej jako nekřesťanský. Nicméně, o upřímnosti víry aktivních katolíků jsem nepochyboval. Liturgii – aspoň tak, jak jsem jí tehdy rozuměl – jsem vnímal dost negativně. Moc blízká mi byla praxe u baptistů či v Jednotě českobratrské s poměrně volně pojatými bohoslužebnými shromážděními. U nás v ČCE to bylo o něco slabší, bohoslužebný pořádek mi připadal poněkud formální, a hlavně mi už tehdy vadil talár, který mi už nikdy neseděl k novozákonní ideji všeobecného kněžství.

Po vyučení jsem chodil do **večerní střední školy**, což znamenalo výrazné omezení volného času. Škola byla na Vinohradech, vzpomínám si, jak občas spolužáci rozhodli

hromadně se v úterý večer nezúčastnit předmětu "Odborné nauky"; rád jsem využíval toho, že v CB v Římské zrovna v úterý byla biblická hodina. Jako středoškolák jsem se v rámci časových možností pohyboval ve své ČCE, v CB i BJB. Poznání pro mne bylo důležité, nicméně za nejdůležitější jsem viděl šíření evangelia a sílilo ve mně přání po maturitě studovat teologii; myslím, že jsem ani neměl rozmyšleno, za kterou církev by to bylo. Toto přání ve mně výrazně podpořil **Vlastík Pospíšil** (*1931), tehdy (poněkud starší) student teologie za BJB (později kazatel a později dokonce předseda BJB). Byl ze zelováků, kteří se usadili západně od Rakovníka, a byl členem naší ČCE; v té době bohoslovecká fakulta nevyžadovala maturitu, avšak naše církve od svých posluchačů ano. Aby mohl studovat bez maturity, stal se z Vlastíka baptista. Díky němu jsem se seznámil se zelováckým farářem *Janem Jelínkem*, který však už tehdy neměl státní souhlas k duchovenské službě, a později také s děkanem bohoslovecké fakulty *prof. J.L. Hromádkou*. Rodičům se můj nápad studovat teologii nelíbil a rádi by mě viděli na Matfyzu. Poukazovali jak na mé nadání pro matematiku a fyziku, tak na slabé schopnosti učit se cizí jazyky. A k tomu mohl být ještě jeden důvod, o němž se nemluvilo. Byl roku 1963, a tak k politickému uvolnění bylo ještě poměrně daleko. Tatínek měl v Ústavu pro českou literaturu dost značné a nepříjemné kádrové problémy – syn na teologické fakultě by mohl tehdy znamenat další zhoršení jeho "kádrové pozice"¹². Jakýmsi mým problematickým kompromisem bylo, že jsem se přihlásil na Elektrotechnickou fakultu ČVUT, kam jsem byl přijat.

V prosinci v maturitním ročníku jsem oslavil osmnáctiny. Na Silvestra a Nový rok jsem se rozjel na Těšínsko, do prostředí známého letniční orientací. Sestra Stárková mi domluvila, že jsem byl v milé *Czudkově rodině* v Třinci jako host jejich druhého nejstaršího syna Ludvíka. Silvestrovské shromáždění jsem prožil v **Neborech u Třince**, novoroční pak v odpoledních hodinách v **Žukově u Českého Těšína**¹³. Obě shromáždění probíhala v srdečném duchu, avšak byla velmi dlouhá; nějakou modlitbu v "cizím jazyku" jsem slyšel, ale nerozuměl, překládaná nebyla. Byl jsem tedy v milém prostředí, shromáždění však pro mne byla příliš dlouhá, a rozhodně jsem tam nepocítil nějakou kvalitativně vyšší či hlubší zbožnost, jak jsem očekával. Polštině jsem docela rozuměl a polské písně se mi velice líbily. Cestou zpět jsem se pak ještě stavil v rodině ostravského baptistického kazatele **Aloise Erlicha** a on či jeho manželka¹⁴ domluvili s jedním sympatickým a **Ostravy** znalým hochem z jejich sboru, že mi jejich město ukázal. Rozhodně jsem se mezi ostravskými baptisty necítil být v "méně duchovním" prostředí než na Těšínsku.

¹² Jarda šel teologii studovat o pět let později. To už byla politická situace jiná.

¹³ Letniční skupiny vytvářely kazatelské stanice ostravského sboru CB, i když s tamním vedením sboru si moc nerozuměly. Pokud vím, mnozí z nich po čase využili možnost se vystěhovat (do Polska, možná i do západního Německa).

¹⁴ Růžena Erlichová, roz. Heroldová, sestra tatínka Lidušky Heroldové. S Erlichovými jsem se znal ze svatby jedné jejich dcery, kam mě pozvala právě Liduška (tehdy v pietistických kruzích to nebylo nic nepřírozeného). Br. Erlich si sestru Heroldovou bral jako vdovec, jeho první manželka, roz. Kefurtová, byla sestrou výrazného a dlouholetého presbytera strašnického sboru ČCE .

Po návratu z Těšínska má touha blíže poznat letniční křesťany skončila a dále jsem se rád pohyboval mezi ČCE, CB a BJB. Přitom se mi blížila maturita, a tak jsem musel čas rozumně dělit mezi navštěvování různých křesťanských shromáždění a přípravu na maturitu. Rozhovor s bratrem kazatelem Šolcem o svém křtu ponořením jsem nejen kvůli nedostatku času odložil.

K přípravě na maturitní písemku z češtiny patřila i návštěva kin. Viděl jsem tehdy asi tři filmy, mezi nimiž americký *Kdo seje vítr* na mne velice zapůsobil. Odehrával se v USA. Šlo v něm o soudní proces učitelem, který biologický vývoj neučil kreacionisticky, což bylo v onom státě USA běžné, nýbrž užíval Darwinův pohled. Film končí určitým smírem, kdy učitel odchází, v jedné ruce má Bibli, v druhé Darwinův spis. Čeští ateisté v tom, že film nedal jednoznačně za pravdu kreacionistům, viděli protináboženskou orientaci (důsledek komunistického myšlenkového primitivismu). Po skončení filmu jsem zaslechl reakci jedné dívky "Nechápu, proč v tom lidé vidí protináboženský film". Myslím, že postava onoho učitele na mne hodně zapůsobila. A rozhodně tento film měl výrazný podíl na tom, že jsem přestal odmítat kino, a s ním i divadlo. Negativní vztah k tanci jsem ovšem neopustil, i když postupně jsem si uvědomoval, že přestal být důsledkem nějakých náboženských názorů a drží jej to, že jsem hudební antitalent, což se týká jak výšek tónů, tak rytmu, a tělesně, jak se říká, dřevo.

Myslím, že už jsem se až moc rozepsal. Do těchto míst by asi ještě patřila zmínka o mém pobytu na stanování lučeneckých mladých baptistů, nicméně odkáži případné zájemce na kap. [4.5](#).

Měl jsem po maturitě, vracím se ke křtu. Teologicky se mi křest ponořením, spojený s osobním vyznáním víry, líbil daleko více než tradiční kropení děťátka. Byl jsem si však vědom, že v Církvi (s velkým C) je ona druhá forma, jíž jsem prošel, o hodně rozšířenější. Měl jsem dojem, že případným druhým křtem bych vyjádřil domnění, že většina křesťanů se mýlí. A to se mi nelíbilo, a tak jsem se po dost složitém a zdlouhavém uvažování rozhodl se už *nenechat pokřtít ponořením*. Bratru kazateli Šolcovi jsem to řekl až jako posluchač ČVUT. Přijal to hůře, než jsem čekal, a svým způsobem mi naznačil, že v jeho sboru nemám co pohledávat. Můj vztah ke sboru tím neskončil, i když se na čas hodně oslabil, a k původní intenzitě se už nevrátil.

U br. Šolce jsem velice cenil, že si z komunistické vlády nedělal tolik jako jeho kolegové, ať už v BJB nebo v jiných církvích. Musel kvůli tomu z Prahy odejít, nastoupil v Liberci, i ten se ovšem komunistům zdál pro něho příliš velký, stal se tedy kazatelem v Lovosicích, odkud se pak po uvolnění kolem r. 1968 opět do Liberce vrátil. O tom bych se rád ještě zmínil později.

Na elektrofakultě se mi nelíbilo. Z matematiky mi zůstala v paměti častá slova jinak milého přednášejícího doc. Schmidtmayera: "*Důkaz zde dělat nebudeme, nejsme matematická fakulta*". Zalitoval jsem, že jsem tu matematickou fakultu nešel studovat, a uvažoval jsem, že by se to ještě dalo změnit.

Během prvního semestru elektrofakulty jsem hodně školy zameškal kvůli nemoci. Ve Vinohradské nemocnici mi dvakrát operovali "cystis dermoidalis sacralis" (šlo o povrchovou operaci), a když se to podruhé nepodařilo, požádal jsem po silvestrovských bohoslužbách ve strašnickém sboru MUDr. Procházku, který kromě

toho, že byl členem strašnického sboru, byl i chirurgem na strašnické poliklinice, zda by mi s tím něco udělal. Vyšel mi vstříc, věda o neúspěších z Vinohradské nemocnice hojení při ambulantním léčení hodně zpomaloval, aby proběhlo opravdu dobře. A tak jsem marodil několik týdnů, zatímco ve škole probíhalo zkouškové období. I to podpořilo mé rozhodnutí studia na ČVUT zanechat a jít na Matfyz, což bylo pro rodiče sice zadostiučinění, že mi radili dobře, avšak také několik týdnů velké starosti, zda udělám přijímací zkoušky a stanu se opravdu studentem Matematicko-fyzikální fakulty UK.

Když jsem trávil čas maroděním doma, návštěvy z kruhů baptistické mládeže nepřicházely. Třeba si říkali, co je se mnou, že se tam ve sboru neukazují; mohlo jít i o důsledek rozhovoru s br. kaz. Šolcem. Nevím. Bylo mi dost smutno. Abych se rozptýlil, sledoval jsem v televizi lyžování na zimních olympijských hrách. Tak jsem rozšířil do té doby hodně úzký okruh zájmů, zahrnující výrazně víru a přírodovědecké poznání, a k tomu veřejnou dopravu. Moc mě tehdy potěšila návštěva Drahy (Dagmar) Skoumalové s jejím přítelem. Draha byla v létě se skupinou kolegyň z VŠE na brigádě ve stavebním skladu, kde jsem pracoval. Bylo to velice milé a sympatické děvče, ovšem z výrazně komunistické brněnské rodiny. Ona o křesťanství ráda slyšela, avšak křesťankou nebyla. Mne inspirovala k přemýšlení, jak ono to s tou cestou k věčnému životu je. Představa, že jasným klíčem je odpověď na otázku, zda člověk věří, mi už neseděla. A když asi za rok Draha tragicky zemřela, nepřipustil jsem si představu, že by to znamenalo věčné zahynutí. V jakémisi misijním duchu jsem napsal jejím rodičům kondolenci.

Víra pro mne byla stále důležitá. Ale opouštěl jsem svůj předchozí biblický fundamentalismus, vnímal jsem svět šíře, začínala cesta k vědomí, že svět se vším, co na něm je, je Božím stvořením. A když jsem koncem září 1964 na Matfyzu začal studovat a mezi kolegy se setkával s mnoha velice sympatickými lidmi, myšlenky na Boha jako soudce ustupovaly do pozadí a rostlo vědomí, že Bůh je láska.

(C Mladý dospělý muž ☉ 1964-1972)

Na Matfyzu jsem byl sice v "světském", avšak velmi slušném, přátelském a sympatickém prostředí. Když jsme na začátku 2. ročníku byli na letním výcvikovém kursu na **Albeři u Nové Bystřice**, napadla mě myšlenka udělat tam pro zájemce modlitební shromáždění. O některých kolezích a kolegyních jsem věděl či tušil, že jsou křesťané, jednu kolegyni jsem tam s potěšením viděl číst Nový Zákon (byla katolička – pozdější manželka senátora Václava Bendy). Nicméně má povaha byla (a je) přece jen příliš pasivní, takže se nápad ven z mého nitra nedostal. V Praze jsem se s některými kolegyněmi či kolegy vídal někdy u Martina ve zdi či u Sv. Jakuba, kam se chodívало především kvůli hudbě (já spíš ze zvědavosti po skončení strašnických bohoslužeb). Během **studia na Matfyzu** se politická situace u nás dost zřetelně uvolňovala. První dva roky studia jsme s výjimkou "deskriptivářů" měli všichni náplň studia stejnou a pro specializace jsme se rozhodovali v průběhu druhého ročníku. Já jsem si přál učit, ale ještě při začátku studia v roce 1964 jsem předpokládal, že jako věřící nebudu smět. V roce 1966 jsem se na učitelství matematika-fyzika bez rozpaků přihlásil a byl jsem přijat. Měl jsem představu, že bych působil v nějaké menším, nejraději severočeském městě, a tam zároveň působil jako laický kazatel.

Leccos se uvolňovalo, strašnický sbor však zůstával věren osvědčené tradici různé akce se nesnažit organizovat pod hlavičkou sboru, nýbrž **Kostnické jednoty**, která jako spolek měla oficiálně větší možnosti. Přestože ve Strašnicích byl i metodistický sbor, místní odbor Kostnické jednoty (MOKJ) v Praze-Strašnicích byl záležitostí jen našeho evangelického sboru. Oficiálně KJ pořádala měsíčně večerní přednášky, a také asi jednou ročně autobusové výlety. Když někdy v polovině šedesátých let strašnický předseda MOKJ ze zdravotních důvodů rezignoval, bylo předsednictví svěřeno mně. Viděl jsem v tom příležitost k vytváření ekumenických vztahů v rámci naší čtvrti; metodisty se mi nepodařilo oslovit, ale kontakt s katolíky vzniknul. Jejich farář **Jenda Klener** chodíval do sboru v Kralické na přednáškové besedy, já jsem býval častým hostem katolických podvečerů mládeže, a vůbec jsme udržovali příjemný kontakt. Katolíci měli ve Strašnicích jen kapli, stavět vedle kostel komunisté nepovolovali, až s uvolňováním v šedesátých letech se situace změnila, a tak se na stavbu sháněly peníze. K tomu měl přispět i hojně navštívený koncert v Domě barikádníků, kde vystupoval mj. Petr Eben, operní vodník Vladimír Jedenáctík (otec mé učitelky ze školy v přírodě v 5. třídě), operní pěvkyně Helena Tattermuschová¹⁵ a mnozí další. Normalizace na dvě desetiletí naděje na kostel strašnickým katolíkům přerušila. I ekumenické vztahy více méně skončily, ovšem až v době, kdy už jsem odešel z Prahy učit do Severočeského kraje. Já se svým vzpomínáním však teď ještě ve své studentské Praze zůstanu. Žil jsem hodně ekumenicky. Vzpomínám si, že v jednom školním roce jsem dával kondice v úterý odpoledne na Smíchově, a to byla pro mne příležitost chodit do CB ve Vrázově ulici na biblické hodiny. Bylo to asi v té době, kdy jsem se trochu zakoukal do Marty Heroldové, Liduščiny nejmladší sestry. Tehdy jsem si říkal, že

¹⁵ V. Jedenáctík i H. Tattermuschová bydlili velice blízko Barikádovny; oba byli mými klienty při prázdninové listonošské brigádě.

to, v jaké církvi jednou skončím, bude záviset na tom, odkud budu mít manželku. A kvůli Martě jsem myslel především na CB. V březnu 1968 zemřel ve věku pouhých 55 let náš strašnický farář **Lubomír Balcar**, krátce po něm pak synodní senior **Viktor Hájek**, a za necelého čtvrt roku můj nesmírně oblíbený **prof. A. Novotný**. I tyto události ovlivnily mé úvahy o tom, v které církvi jednou zakotvím. Doma jsem se cítil v ČCE, nicméně mé kazatelské začátky patří do **hornopočernické CB**, kde jsem dostal v době politického uvolnění příležitost kázat. Na kázání jsem se důkladně připravoval, a – ač jsem v teorii byl příznivcem kázání spatra – celé jsem si je napsal. Počernické kázání z léta 1968 jsem po více než 40 letech po jen velmi mírné úpravě použil v ČCE, už jako řádně ordinovaný presbyter.¹⁶

Jako student matfyzu jsem vnímal předmět studia fyziky jako Boží stvořitelské dílo. A tento sjednocující pohled jsem prožíval i jako křesťan. Byl jsem tehdy v kontaktu s řadou studentů teologie, při nedělních večerních bohoslužbách u Martina ve Zdi jsem *ministrovával* (s kazatelem byli za stolem Páně dva mladí lidé, zpravidla jeden z nich teolog, který měl úvodní modlitbu, druhý pak měl čtení z Písma a oznámení). Tyto své kontakty jsem uplatnil, když během studentské stávky na Malé Straně v listopadu 1968 s námi přišla podiskutovat skupina teologů. Patřil jsem svým způsobem na obě strany, mezi nimiž se vytvořil příjemný, přátelský vztah.

A ještě bych rád na jednu věc ze svého matfyzáckého studia vzpomněl. Ve čtvrtém ročníku (1967-68) jsme měli marxistickou filozofii. Během školního roku jsem měl referát o **Tomáši Akvinském** – byla to pro mne úžasná motivace trochu se seznámit s tomistickým myšlením (které mě ovšem nenadchlo) – a když jsem u zkoušky dostal možnost vybrat si zkušební téma, zvolil jsem prolog k Janovu evangeliu. Opravdu rád a v dobrém vzpomínám na fakultní marxistickou filozofii s **PhDr. Jindřiškou Svobodovou**, která měla cvičení v našem kroužku a u níž jsem dělal zkoušku.¹⁷

Krátce před začátkem mého posledního ročníku na MFF vtrhla do Československa vojska Varšavské smlouvy. Život v Praze hodně poznamenala. Vracel se do komunistické totality, nicméně místy dost pomalu a řada krásných příležitostí k užitečným aktivitě zůstávala, či dokonce vznikala. I zmíněná listopadová studentská stávka patřila do tohoto období. S pokrokovou částí pražské baptistické mládeže jsme vydávali (cyklostylem) časopis *Vítězství*, kde se propojovaly živé teologické úvahy se zamyšlenými společenskými a politickými. Ve strašnickém sboru nastoupil farář Jiří Lejdar, jehož teologické názory mi byly blízké, nicméně mi přišlo velice líto a můj názor na něho poznamenalo, že jako termín instalace přijal neděli, kdy končila studentská stávka, kterou jsem považoval za velice důležitou. Studentské hnutí bylo velice silně orientováno proti vojskům varšavské smlouvy. Jenže, i to se pomalu tlumilo...

¹⁶ V CB v Horních Počernicích šlo o mé první kázání, které bylo centrem bohoslužebného shromáždění. Krátké kázání, jemuž nepředcházela nijak důkladná příprava, jsem měl asi o rok či dva dříve v baptistické kazatelské stanici v Blatně u Jesenice; tam však ve shromáždění asi stejně významnou roli jako moje svědectví měly písně Honzy a Jany Kubaňových.

¹⁷ Je velmi pravděpodobné, že tento text z webu je o ní:

<https://denik-knihy.cz/dnes-oslavi-85-narozeny-spisovatelka-jindriska-ticha/>

A za své brala i má představa při učitelském působení někde v malém městě působit i jako laický kazatel. Když jsem se v květnu 1969 dověděl, že mám jít učit na **Střední zemědělskou technickou školu do Frýdlantu v Čechách**¹⁸, nepotěšilo mě to – na venkovské zemědělské škole jsem nemohl očekávat zájem od studentů a bylo to od Prahy nejvzdálenější místo se střední školou v tehdejší Severočeském kraji, což by mi v mých původních představách nevadilo, ale krátce před skončením Matfyzu jsem si v Praze udělal známost a na dostupnosti Prahy mi záleželo.

Se svou vírou jsem se nikde netajil, nicméně hodně času stráveného ve vlaku (a tam spíš nad matematickou literaturou než nad teologickou), scházívání s Evinkou, účast na seminářích na MFF, pro něž jsem dostal ve Frýdlantě volný den, avšak nikoli zkrácený úvazek, vedly k tomu, že se mé vnitřní myšlení nijak zřetelně neměnilo. Frýdlant patřil do **sboru ČCE v Novém Městě pod Smrkem**, kde byl velice originální farář **Jan Košťál**, terciář od františkánů v Hejnicích (nosil škapulír a provaz, na psacím stole měl "oltářiček" se svíčkou a s fotografií papeže Pavla VI.). Setkání s ním mě obohatilo, i když ke katolickým náboženským předmětům rozhodně nijak kladný vztah nemám. S obdivem mluvil o celibátních katolických bratřích, nicméně měl asi 10 dětí a nasadit si k taláru tabulky bez manželčiny pomoci nedokázal. Téměř na všechny neděle jsem jezdil domů, a když už někdy jsem na severu zůstal, dal jsem přednost bližšímu a intelektuálně orientovanému sboru v Liberci. Účastnil jsem se tam jednou měsíčně konaných akademických večerů s rozhovory; kromě místního faráře **Ladislava Horáka** a kostelníka **Miroslava Růžičky** (do r. 1966 senior Jihočeského seniorátu, v té době již důchodce) se jich pravidelně účastnil i prof. **Antonín Kejzlar**, autor několika učebnic matematiky. – Moc rád vzpomínám na liberecké listopadové (1969) dny mládeže, zakončené společnou účastí na koncertě v libereckém divadle, kde dávali **Händelova Mesiáše**. Byla tam neuvěřitelně krásná atmosféra. Blízko mne byla řada obsazená mladými jeptíškami a moc rád jsem se tam sešel s br. kaz. Šolcem. Bylo to už 15 měsíců po začátku ruské okupace! S br. Šolcem jsem se během svého frýdlantského působení vídal vícekrát, někdy jsem se v Liberci účastnil baptistických biblických hodin.

Velice milou složkou mého frýdlantského působení byl kontakt s rodinou československého faráře **Jindřicha Hanuše**; kostel i fara byly velice blízko internátu, v němž jsem v první polovině tamního svého působení bydlel. Mezi studenty informace o církvi a o víře nebyly téměř žádné. Neuměl jsem k nim nějak rozumně přistoupit. Mezi kolegy byl jeden těžký ateista a komunista, který se však jinak jevil jako člověk docela hodný a mírný, až na to, že si naříkal na chybějící politická školení. Byl to Rumun V.P. (velmi neobvyklé jméno i příjmení). Naprosto nechápal, že má kolegu, který věří v Boha a navíc jehož bratr studuje teologii. Jaké bylo po 40 letech mé překvapení, když jsem v nějakém křesťanském zpravodajství narazil na zprávu o úspěšné evangelizaci, podepsanou oním neběžným V.P. Autorem nebyl onen kolega,

¹⁸ To bylo rozhodnutí krajského úřadu. Před tím o mne projevila zájem chemická průmyslovka v Ústí n.l.-Střekově; paní ředitelka mé přiznání se k víře i to, že bratr byl tehdy studentem teologie, hodnotila kladně.

ale jeho syn. Od něho jsem se pak dověděl, že tatínek zemřel sice jako ateista, avšak milý a docela přístupný.

Měl jsem velkou radost, že má žádost o přeložení byla vyslyšena a od září 1970 jsem učil na gymnáziu v Lovosicích. Podnámem mi našel **br. farář Zdeněk Borecký z Třebenic** v Sulejovicích v ulici, která byla celá obydlena reemigranty z Volyně a ze Zelowa, část jich patřilo do ČCE, část k baptistům. Bydliho tam i několik gymnazijních studentů, mezi nimi i Alenka z mé třídy, jejíhož tatínka jsem po 37 letech pohřbíval.

V Lovosicích se mezi studenty našli křesťané – katolíci, evangelíci, baptisté. V jedné humanitní třídě byli tři kluci, a všichni ministrovali (dva v Sulejovicích, jeden v Lovosicích). Tu a tam se našla příležitost se studenty hovořit o víře; měl jsem i několik samostatných výtisků evangelií, která jsem jim půjčoval. Na neděle jsem jezdil do Prahy, a tak si vzpomínám jen na jedno lovosické nedělní večerní shromáždění, společné pro ČCE a baptisty, konané v neděli, již komunisté prohlásili za pracovní. Lovosický protestantský kostel byl plný, a setkal jsem se tam se známými studentskými tvářemi.

Velice rád jsem navštěvoval v týdnu konaná ekumenická setkání na naší litoměřické faře. Účastnili se jich pravidelně dva katoličtí kněží (v Litoměřicích tehdy byla jediná katolická teologická fakulta v "České socialistické republice"), milé bylo, když jeden z nich vzpomínal, jak v době, kdy byl od komunistů zavřený, se věnoval ve vězení převodům do dvojkové soustavy a počítání v ní.

Vděčen za sestry a bratry z jiných církví jsem si uvědomoval, jak všichni mají pro specifika své zbožnosti určité důvody. Ono to není důležité. Důležitá je víra, důležité je následovat Krista.

Litoměřická setkání skončila. Vlastík Sláma, tamní farář, se stal politickým vězněm. A když byl propuštěn, souhlas k duchovenské službě už nedostal. Učil jsem jeho dceru Ivanku. Když jsem po mnoha letech jezdil někdy do Litoměřic kázat, moc mě těšila setkání s manželou Slámovými, a nejednou i s Ivankou, která sice bydlila v Bavorsku, ale za rodiči jezdila. A jsem rád, že teď, když Vlastík s manželkou už v tomto časném světě nežijí, jsme (Evi i já) s Ivankou v kontaktu a dokonce nás někdy navštívila.

Během prvního roku mého Lovosického působení má maminka vážně onemocněla. Když jsme pak o prázdninách s Evi měli svatbu, maminka se jí nemohla fyzicky zúčastnit. Druhý rok jsem v Lovosicích měl plný počet přesčasů a myslím, že jsem učitelství zvládal dobře; měl jsem pěkný vztah s kolegy i se studenty. Ale Evinka byla daleko, spoluprožívání každodenního programu nám chybělo, a k tomu nemocná maminka! A tak jsem se rozhodl i za cenu finančních nákladů nedodržet pětiletou pracovní smlouvu se severočeským školstvím a s tatínkovou pomocí hledat zaměstnání v Praze. O učitele – nekomunistu s praxí – pražské školství nestálo, a tak jsem rád přijal místo odpovědného redaktora v SNTL-Nakladatelství technické literatury, kde v první polovině šedesátých let jako jazyková redaktorka pracovala moje maminka. Mnozí se tam na ni ještě pamatovali. Když jsem tam však nastoupil, byla už měsíc po smrti. (Praha, říjen 2023)